

జీవ వైవిధ్యం – ప్రదర్శన

స్థానిక విత్తన సంపదే ఆహార సాధికారతకు మూలం

లీలేశ్. ఎన్. చవాన్, హరేశ్వర్. బి. మాగారే, సుధీర్. ఎం. వాగ్లే

సంప్రదాయకంగా వస్తున్న సాగు విధానాలను భాగస్వామ్య పద్ధతిలో పునరుద్ధరించడం, పరిరక్షించడం, అనుసరించడం ద్వారానే మహారాష్ట్రలోని ట్రైబల్ బెల్ట్ ప్రాంతాల్లో వ్యవసాయదారులకు సహాయకారిగా ఉంటున్నాయి. ఈ విత్తనాలను అనుసరించిన కారణంగానే ఆహార రంగంలో రైతుల సాధికారతను కాపాడడం సాధ్యమైంది. ఇప్పుడు ఆ ప్రాంతంలోని రైతన్నలకు స్థానికంగా లభించే విత్తన సంపద గురించి పూర్తి అవగాహన ఏర్పడింది. అంతేకాదు. ఇప్పుడు వారికి ఏవి ఉపయోగకరమో ఆ రకమైన విత్తనాలే వారికి సమృద్ధిగా అందుతున్నాయి.

వ్యవసాయదారుల ప్రధాన జీవనోపాధి అయిన వ్యవసాయ రంగంలో స్థిరమైన ఫలితాలు అందించేందుకు పంటలకు సంబంధించి జన్యుపరమైన వైవిధ్యానికి చాలా ప్రాధాన్యత ఉంటుంది. ముఖ్యంగా పర్యావరణపరంగా, వాతావరణ పరంగా, ఆర్థిక స్థోమత పరంగా రైతన్నలు బలహీనంగా ఉన్న ప్రాంతాలలో ఈ అంశానికి మరింత విశేష ప్రాముఖ్యం ఉంటుంది. వాస్తవానికి ఆయా ప్రాంతాలలోని రైతన్నలు కొన్ని వందల సంవత్సరాలుగా చిత్తశుద్ధితో చేసిన నిరంతర కృషి ఫలితంగానే ఆయా ప్రాంతాల వ్యవసాయ అనుకూల వాతావరణ పరిస్థితులకు అనువైన పంటల సాగు పద్ధతులను, అందుకు అనుకూలంగా అక్కడి వ్యవసాయ క్షేత్రాలను సన్నద్ధం చేసే విధివిధానాలను గుర్తించారు. ఇప్పటి వరకు కాపాడుతూ వచ్చారు. అయితే చిరుధాన్యాలు, పప్పు ధాన్యాలు, నూనె గింజలు, ఇంకా అడవుల్లో లభించే ఆహారయోగ్యమైన పదార్థాలు, దుంపలు, గడ్డలు, కొన్ని ఓషధ ప్రత్యేకతలున్న మొక్కలను సాగుచేసేవారు. వీటిని సాగుచేసినంత కాలం వారికి మంచి పోషకాలతో కూడిన ఆహారం లభించేది. గిరిజన తెగలు, మారుమూల గ్రామాల్లోని వారికి పరిపూర్ణమైన ఆహారం అందుబాటులో ఉండేది. అయితే ఇటీవల కాలంలో అటువంటి రైతుల సంఖ్య తగ్గిపోతోంది. ఇటీవల కొద్దికాలంగా ఈ గిరిజన ప్రాంతాలలోని రైతులు కూడా స్థానిక విత్తనాలకు బదులుగా మెరుగుపరచిన విత్తనాలను ఉపయోగిస్తున్నారు. అధిక దిగుబడే ఇప్పుడు వారందరి దృష్టిని ఆకర్షిస్తోంది. ఫలితంగా బయట ఎక్కడో సిద్ధం చేసిన విత్తన రకాలపై స్థానిక సేద్యగాళ్లు ఆధారపడవలసి వస్తోంది. అలాంటివి సరఫరా చేసే ఏజెన్సీలను నమ్ముకోవలసి వస్తోంది. దీనికి తోడు అధిక మోతాదులో

రసాయనిక ఎరువులు, క్రిమిసంహారకాలు ఉపయోగించవలసి వస్తోంది. ఫలితంగా వ్యవసాయం భారీ ఖర్చుతో కూడిన వ్యవహారంగా మారింది. పర్యావరణం దెబ్బతింటున్నది. ఏకపంట సాగు ధోరణి పెరిగిపోయింది. అంతిమంగా సాగు కార్యకలాపాల్లో జీవవైవిధ్యం పూర్తిగా అంతరించిపోయింది.

మహారాష్ట్రలో గిరిజనులు ఎక్కువ సంఖ్య నివసించే జిల్లా నందుర్బారు. ఈ జిల్లాలోని ధడ్‌గావ్, అక్కల్‌కువా బ్లాకు ప్రాంతాలు సాత్పురా పర్వత శ్రేణుల్లో ఉంటాయి. ఈ ప్రాంతాల్లో గిరిజనులు, కొండ ప్రాంతపు వారు ఎక్కువగా నివసిస్తుంటారు. వారంతా ట్రైబల్ జాతులకు చెందినవారే. వారిలో అధిక సంఖ్యలో భిల్లులు, పవారా జాతులు పెద్ద తెగలు. వీరిలో అత్యధికులు నిరుపేద సేద్యగాళ్లు. చిన్న, మధ్యతరగతి కమతాలున్నవారు. సేద్యంలో దిగుబడి స్వల్పంగా ఉండడం వల్ల వారు అడవుల్లో దొరికే వస్తువుల సేకరణపైనే ఎక్కువగా ఆధారపడి జీవనం సాగిస్తుంటారు. వాస్తవానికి ఈ జిల్లా సంప్రదాయక పంటల వైవిధ్యానికి ప్రత్యేకంగా గుర్తింపు సంపాదించుకుంది. ఇక్కడ మొక్కజొన్న, సొర్గం, చిరుధాన్యాలు, పప్పుధాన్యాలు, అడవిలో దొరికే ఆహారయోగ్యమైన పదార్థాలు ఎక్కువగా సాగయ్యేవి. కానీ గత కొన్ని సంవత్సరాలుగా ఈ పరిస్థితి క్రమంగా క్షీణించి పోతోంది.

దేశంలోని పేద ప్రజానీకానికి ఆహార భద్రతను, జీవనోపాదుల భరోసాను, చిన్న కమతాల రైతన్నలకు ఎదురయ్యే కష్టనష్టాలను నివారించడంలోనూ జీవవైవిధ్యానికి చాలా ప్రాముఖ్యం ఉంది. జీవవైవిధ్యం ప్రాధాన్యతను గుర్తించిన స్వచ్ఛంద సంస్థ బెయిఫ్(BAIF)సంస్థకమ్యూనిటీపరంగావారికిఅండగానిలిచింది. గిరిజన ప్రాంతాలలో నివసించే వారికి అనువైన ఆహార పదార్థాలను సంరక్షించేందుకు నడుం కట్టింది. నందర్‌బర్ జిల్లాలోని ధడ్‌గావ్, అక్కల్‌కువా బ్లాకుల్లోని 14 గ్రామాలలో ఈ దిశగా ప్రయత్నాలు కేంద్రీకరించింది.

ఆయా ప్రాంతాలలో పంటల సాగులో అమలుచేస్తున్న పంటల వైవిధ్యాన్ని, దానికి సంబంధించిన పూర్తి ఆచరణాత్మక విధివిధానాలను సేకరించి భద్రపరిచింది. భాగస్వామ్య పద్ధతిలో విత్తనోత్పత్తికి ప్రోత్సాహం అందించింది. క్షేత్ర స్థాయిలోనే సంప్రదాయక పంటల సాగు ప్రక్రియను సంరక్షించేందుకు స్థానిక కమ్యూనిటీ సహకారంతోనే చర్యలు తీసుకుంది.

క్షేత్రస్థాయి పంటల సాగు క్రమం – డాక్యుమెంటరీకరణ

ప్రాథమిక సమాచారాన్ని గ్రామస్థాయి సమావేశాల్లో సేకరించారు. అదే సమయంలో ఆయా గ్రామాలలో నివసించే వృద్ధ మహిళలను, రైతులను సంప్రదించి సమాచారాన్ని నిర్ధారణ చేసుకున్నారు. ఒక విధంగా వయసుల్లో పెద్ద వయసులో ఉన్న ఆ స్త్రీ, పురుషులను ఆయా గ్రామాలకు పెద్దదిక్కుగా పరిగణిస్తారు. అలాంటి వారి నుంచే అభిప్రాయాలు, ఖచ్చితమైన సమాచారాన్ని సేకరించారు. సేకరించిన సమాచారాన్ని నిర్ధారించుకునే ప్రయత్నంలో భాగంగా ప్రత్యేకంగా ఆయా అంశాలపై అవగాహన ఉన్న వారితో బృందాల వారీగా చర్చలు, సంప్రదింపులు జరిపారు. ఈ చర్చాగోష్టులలో మరి కొంత విలువైన సమాచారం కూడా లభించింది. సంప్రదాయం ప్రకారం ఆయా గ్రామాల్లో జరిగే ఉత్సవాల్లో, వేడుకల్లో, జాతరల వంటి వాటిలో బెయిఫ్ సిబ్బంది కూడా ఉత్సాహంగా పాలుపంచుకున్నారు. ఆ విధంగా అక్కడి ప్రజల గురించి, వారు ఉపయోగించే విత్తనాల గురించి, వారి సంస్కృతీ సంప్రదాయాల గురించి సమగ్రమైన సమాచారం సేకరించారు. ఈ సందర్భాలలోనే సంప్రదాయక ఆహార పంటల సంరక్షణలో ఆసక్తి ఉన్న కుటుంబాల చిట్టాను కూడా తయారుచేసారు.

ఈ తరహా సమావేశాల సమయంలోనే కొద్ది మంది చిన్న కమతాల రైతు కుటుంబాలు పాతపద్ధతిలోనే వ్యవసాయం చేస్తున్నారు. ఆ విధంగా ఇంకా సంప్రదాయక పద్ధతుల్లోనే సేద్యం చేస్తున్న కుటుంబాల వివరాలు కూడా సేకరించారు. ఇటువంటి రైతుల భాగస్వామ్యంతో గ్రామ స్థాయిలో విత్తన ప్రదర్శనలను ఏర్పాటు చేసింది ఈ స్వచ్ఛంద సంస్థ. దాదాపు 19 గ్రామాలలో ఇటువంటి విత్తన ప్రదర్శనలు నిర్వహించింది. సంప్రదాయక సాగు పద్ధతులను, ముఖ్యంగా చిరుధాన్యాలు, మొక్కజొన్న, సొర్గం వంటి పంటల విషయంలో, రైతన్నలు అనుసరించడానికి అనువైన పంటల వైవిధ్యాన్ని విత్తనాల ప్రదర్శనల్లోకి తీసుకువచ్చింది.

విత్తన సంరక్షణ కృషిలో పాలు పంచుకుంటున్న రైతుల బృందం నుంచి అయిదుగురిని ఎంపికచేసింది. ఈ బృందంలోని సభ్యులు వ్యవసాయ క్షేత్రాలకు సంబంధించి మరిన్ని వివరాలు సేకరించారు. ప్రారంభ దశలో మొక్కజొన్న సాగుచేస్తున్న 12 క్షేత్రాలు, సొర్గం సాగుచేస్తున్న 12 క్షేత్రాల వివరాలను సేకరించారు. ఆ తరువాత ఇతర రకాలైన పంటలను సాగు చేస్తున్న క్షేత్రాల సమాచారం సేకరించారు. ఈ విధంగా మొత్తం 258 వ్యవసాయ క్షేత్రాలకు సంబంధించిన సమాచారం సిద్ధం చేశారు. ఆ రకంగా సేకరించిన క్షేత్రాల గురించి, అక్కడ సాగు చేస్తున్న పద్ధతుల్లో ఉన్న ప్రత్యేకతలను టేబుల్ 1లో గమనించవచ్చును.

> సంప్రదాయక పంటల సాగు విధానంలో సాగు చేస్తే పంటల ఎదుగుదల సాఫీగా సాగుతుందని, కరువు పరిస్థితులను తట్టుకోవడం సాధ్యమవుతుందనీ, చీడపీడల సమస్య అతి తక్కువగా ఉంటుందనీ కమ్యూనిటీ ప్రతినిధులు గుర్తించారు.

టేబుల్ 1 : విత్తన రక్షణ కమిటీలు సేకరించిన పంటల జీవక్రమం (జెర్మ్‌ప్లాజమ్)

పంటల పేరు	క్షేత్రాల సంఖ్య	పంటల విశిష్టతలు
రాగులు	1	గింజలు పెద్దవిగా, తియ్యగా ఉంటాయి. నాన్ లాడ్జింగ్ ఎక్కువ పిలకలు ఉంటాయి. కరువు సమయాలకు అనువైనది
కొర్రలు	3	చవిటి/పల్లపు నేలల్లోనూ సాగుయోగ్యం. చీడపీడలను తట్టుకోగలదు. నిల్వచేయడం తేలిక. పోషక విలువలు ఎక్కువ.
ఊడలు	6	చవిటి/పల్లపు నేలల్లోనూ సాగుయోగ్యం. చీడపీడలను తట్టుకోగలదు. నిల్వచేయడం తేలిక. పోషక విలువలు ఎక్కువ.
మొక్క జొన్న (మైజ్)	23	కరువు పరిస్థితులను తట్టుకోగలదు. నాన్ లాడ్జింగ్, తియ్యటి రుచి, చెడిపోయే గుణం తక్కువ. పశువులకు మేలైన మేతగా ఉపయోగపడుతుంది.
జొన్న	21	సంప్రదాయక భూములన్నీ కూడా నల్లటి మురికిని అడ్డుకోగలవు. తియ్యటి రుచి. కరువు పరిస్థితులను తట్టుకోగలదు. నూర్పు తేలిక. పశువులకు రుచికరమైన మేత.
అలచందలు	6	వీటి రుచి ఎక్కువ. కరువు పరిస్థితులను తట్టుకోగలదు. నిల్వ పద్ధతి తేలిక. సారం పీల్చివేసే క్రిముల నుండి తట్టుకోగల శక్తి కూడా ఎక్కువ.
హయసింత్ బీన్స్	12	పొడవైన ధృఢమైన గింజలు, తియ్యటి రుచి, సారం పీల్చే క్రిములను ఎదుర్కోగలవు.
వైల్డ్ ఎడిబుల్ మొక్కల రకాలు	63	ఔషధ విలువలు ఎక్కువ. కొన్ని శాశ్వతంగా నిలుస్తాయి. సాగు తేలిక, పీడల నిరోధక శక్తి అధికం. కరువు పరిస్థితులలోనూ నిలుస్తాయి.
మొత్తం	135	

క్షేత్రస్థాయిలోనే సంరక్షణ చర్యలు

ఆ రకంగా నిర్వహించిన ప్రదర్శనల సందర్భంలోనే స్థానికంగా సాగుచేస్తున్న పంటలకు సంబంధించి కొన్ని పంటపొలాలను గుర్తించారు. ఒక్కోరకమైన నేలల గురించి స్థానిక కమ్యూనిటీ ప్రతినిధులతో చర్చలు జరిపారు. మొక్కజొన్న (మెయిజ్), సొర్గం సాగు విషయంలో ఉత్తమమైన అయిదు పంటల (లాండ్‌రిసోర్సెస్) చొప్పున ఎంపిక చేశారు. వీటిలో ఆయా పొలాల పరిధిలోనే సంరక్షణ చర్యలు చేపట్టాలని నిర్ణయించారు. (ఈ వివరాలు టేబుల్ 2లో చూడవచ్చు.) అంటే రైతుల పొలాలనే ఆయా పంటల సాగు విధానాలకు సంరక్షణ కేంద్రాలుగా ఉపయోగించారు. సంప్రదాయక పంటల సాగుకోసం ఇలాంటి 10 క్షేత్రాలను గుర్తించారు.

సంరక్షణ పద్ధతులపై జరిపిన సంభాషణల్లో పాలుపంచుకున్న కమ్యూనిటీ ప్రతినిధులే వేర్వేరు రకాలైన పంటల సాగు గురించిన చర్చల్లో కూడా పాల్గొన్నారు. ఈ సందర్భంలో ఆయా పంటల సాగు ప్రయోజనాలను వారు దృష్టిలో ఉంచుకున్నారు. విత్తన సంరక్షణ కమిటీల్లో భాగస్వాములైన రైతులు, వ్యవసాయ రంగంలో అనుభవం ఉన్న రైతు వృద్ధులు ఈ రకంగా ఎంపిక చేసిన అన్ని పంటల సాగు క్షేత్రాలను స్వయంగా సందర్శించారు. ఆ క్షేత్రస్థాయి సందర్శనల్లో రైతులతోపాటు బెయిఫ్ సిబ్బంది కూడా పాలుపంచుకున్నారు. మొక్కల ఎదుగుదల స్థాయి నుంచి పంటకోతల ముందు వరకు అన్ని దశలను వారు పరిశీలించారు. శాస్త్రీయ పద్ధతులను అనుసరించి నాట్లకు అనువైన వరుసక్రమాన్ని నిర్దేశించారు. కొన్ని సందర్భాలలో రైతులు తమకు అనువైన రీతిలో ఈ వరుసక్రమం నిర్ణయించుకున్నారు. పంటల సాగు పద్ధతిని నిర్ణయించే ముందు కొన్ని ప్రత్యేక లక్షణాలను వారు ఆధారంగా చేసుకున్నారు. అలాంటి లక్షణాల్లో గింజ పరిమాణం, గింజ రంగు, మొక్క పెరిగే ఎత్తు, చీడపీడల నిరోధక శక్తి, కరువుకాటకాలను తట్టుకోగల సామర్థ్యం, కంకుల తీరు, వ్యాధినిరోధక శక్తి వంటివి ముఖ్యమైనవి. పంటల సాగుకు సంబంధించిన వాస్తవ ఎదుగుదల నిర్ధారణ కోసం ప్రాజెక్టు సిబ్బంది ఖచ్చితమైన శాస్త్రీయ ప్రమాణాల ప్రకారం ఉన్నదీ లేనిదీ పరిశీలించారు. ఈ ప్రామాణికాలను ఇకార్ సంస్థ డీయూఎస్ గైడ్‌లైన్స్ పేరుతో నిర్దేశించింది. ఈ పద్ధతిలో మొక్కజొన్న విషయంలో 21 రకాలను, జొన్న విషయంలో 18 రకాల పంటలను గుర్తించారు.

విత్తన రక్షణ కమిటీలు

వేర్వేరు గ్రామాల నుంచి ఎంపిక చేసిన రైతన్నలు ఈ కమిటీలో సభ్యులుగా ఉంటారు. క్షేత్రస్థాయిలో నిర్దేశించుకున్న విధంగా అన్ని కార్యక్రమాలను అమలు చేయడం వారి బాధ్యత. ఈ

కమిటీ నెలకు ఒకసారి వ్యవసాయ పాలాల్లోనే సమావేశాలు జరుపుతుంది. అందుకోసం ఎంపిక చేసిన వ్యవసాయ పాలాల్లోనే సమావేశాలు జరుపుతుంది. అందుకోసం ఎంపిక చేసిన వ్యవసాయ క్షేత్రాలను వారు సందర్శించవలసి ఉంటుంది. రైతులకు అవసరమైన విత్తనాలను సేకరించి భద్రపరచడం, ఇతర రైతులతో విత్తన మార్పిడి విధులను నిర్వహించాల్సి ఉంటుంది. బ్లాక్ స్థాయిలో ఏర్పాటు చేసే కమిటీలోనికి ఈ రకమైన స్థానిక కమిటీలు తమ ప్రతినిధులను ఎంపికచేసుకుంటాయి. ఈ రకమైన కమిటీలను యహమోగి మాతా సీడ్ సేవర్ కమిటీ అని వ్యవహరిస్తారు. బ్లాక్ స్థాయి కమిటీలో 10 మంది సభ్యులు ఉంటారు. సుమారుగా 70 మంది మహిళా రైతులు ఈ విత్తన రక్షణ చేపడుతున్నారు. వారి కృషి కారణంగా అనేక రకాలైన కూరగాయల పంటల విత్తనాలు సురక్షితంగా ఉంటున్నాయి.

గ్రామస్థాయిలో మూడు విత్తన బ్యాంకులను ఏర్పాటు చేయడం జరిగింది. ఈ కమిటీలు ఆసక్తి ఉన్న రైతులతో విత్తనమార్పిడి చేసుకుంటుంది. ఈ బ్యాంకు నుంచి తీసుకున్న విత్తనాలను తిరిగి రైతులు బ్యాంకుకు అందించాల్సి ఉంటుంది. ఇటీవల కాలంలో మొక్కల రకాల సంరక్షణ, రైతుల హక్కుల చట్టాల హక్కుల పరిరక్షణ అధారిటీకి (దీనిని ఇంగ్లీషులో ప్రొటెక్షన్ ఆఫ్ ప్లాంట్ వెరైటీస్ అండ్ ఫార్మర్స్ రైట్స్ యాక్ట్స్ అధారిటీ అంటారు. ఇది న్యూఢిల్లీలో ఉంది.) 10 నమూనాలను గ్రామ విత్తన రక్షణ కమిటీలు అందించాయి. వాటిలో 5 మొక్కజొన్నకు చెందినవి. మరో 5 రకాలు జొన్న సాగుకు ఉద్దేశించినవి.

ఫలితాలపై తీర్మానం కోసం నిర్వహిస్తున్న సమావేశం

పంటల సాగులో వైవిధ్యం సాధించేందుకు, సంప్రదాయక సాగు విధానాలను కాపాడేందుకు చేపట్టిన ఈ ప్రాజెక్టు కారణంగా సానుకూల ఫలితాలు అనేకం కనిపించాయి.

ముఖ్యంగా ప్రతి కమ్యూనిటీ కూడా తన పరిధిలోనే అత్యుత్తమ శ్రేణికి చెందిన సాగు విజ్ఞానం అందుబాటులో ఉన్నదనే వాస్తవాన్ని గుర్తించగలిగాయి. అంతేకాకుండా, సంప్రదాయక పంటల సాగు సంరక్షణ సామర్థ్యం తమకు ఉన్నదీ అన్న నమ్మకం స్పష్టంగా గుర్తించాయి. తమ పరిధిలోనే సాగుచేసేందుకు అనువైన పంటల ప్రత్యేకతలను వారు గుర్తించగలిగారు. రుచి, వాసన, సురక్షితమైన నిల్వ వనరులు, పోషక విలువలు ఏ మేరకు ఉన్నదీ నిర్ధారించుకోగలిగారు. ఇంకా, సంప్రదాయక పంటల సాగు విధానంలో పంటల ఎదుగుదల సాఫీగా సాగుతుందని, కరువు పరిస్థితులను తట్టుకోవడం సాధ్యమవుతుందనీ, చీడపీడల

సంప్రదాయక పంటల సాగు విషయంలో సాగుతున్న భాగస్వామ్య ప్రోత్సాహకం, సంరక్షణ, పునరుజ్జీవన కృషి

సమస్య అతి తక్కువగా ఉంటుందనీ కమ్యూనిటీ ప్రతినిధులు గుర్తించారు. మొలకలు రావడం ఎక్కువగానే ఉన్నది. సాగుకు అయ్యే వ్యయభారం తగ్గుముఖం పట్టింది. సంప్రదాయక పంటల సాగు ప్రయోజనాలను గమనించిన తరువాత ఆయా ప్రాంతాలలో రైతులు ఈ రకమైన సంప్రదయాక పంటల సాగువైపే ఎక్కువ ఆసక్తి చూపిస్తున్నారు. ఫలితంగా వీటిని సాగుచేస్తున్న భూవిస్తీర్ణం కూడా పెరుగుదలను సూచిస్తున్నది. 2016-17 ఖరీఫ్ సమయంలో 120 విత్తన సంరక్షణ కమిటీల కృషి ఫలితంగా 120 ఎకరాల్లో మొక్కజొన్న, జొన్న సాగు చేపట్టారు. ఇంతకుముందు ఒక్కొక్కరు ఎకరంలో ఎనిమిదో వంతు మాత్రమే సాగుచేసేవారు. ఈ రకమైన ఆసక్తి ఇప్పుడు మరికొందరు అన్నదాతల్లో కూడా వ్యక్తమవుతున్నది.

విత్తన ఉత్పత్తిపై పట్టు సాధించిన ఇక్కడి రైతాంగం ఇప్పుడు విత్తన కొరత సమస్యను పరిష్కరించుకోగలిగారు. విత్తనాల కోసం బాహ్యశక్తులపై ఆధారపడవలసిన దుస్థితి తొలగిపోయింది. సుమారుగా 550 కిలోల మొక్కజొన్న, 500 కిలోల జొన్న విత్తనాలను వచ్చే ఖరీఫ్ సాగుకు సిద్ధంగా ఉన్నాయి. ఇప్పుడు విత్తనాల కోసం తక్కువ మొత్తం ఖర్చు అవుతోంది.

మొత్తం మీద భాగస్వామ్య విధానం పునరుద్ధరణ, విత్తన సంరక్షణ విధానాలు, సంప్రదాయక సేద్య విధానాలను ప్రోత్సహించడం కోసం చేపట్టిన ఈ కార్యక్రమాల వల్ల గిరిజనులే అధికంగా ఉన్న ఈ ప్రాంతాలలోని రైతులకు చాలా ప్రయోజనకరంగా మారింది. వారికి ఆహార భరోసా అందిస్తున్నది. ఇప్పుడు స్థానిక విత్తన సంపద గురించి అవగాహన పెరగడమే కాకుండా పూర్తిగా అందుబాటుకు వచ్చింది. ◆

Sudhir M Wagle
BAIF MITTRA Bhavan, Opp Niwas Homes,
Behind Bodhale Nagar, Nashik-Pune road,
Nashik -11
E-mail: mittransk@gmail.com

ఆంగ్లమూలం :
లీసా ఇండియా, సంపుటి 19, సంచిక 1, మార్చి 2017.

టేబుల్ 2 : మొక్కజొన్న, జొన్న సాగులో అధిక విత్తనోత్పత్తికి ఎంపిక చేసిన పంట రకాలు

పంట పేరు	స్థానికంగా వాడుక పేరు	ప్రత్యేకతలు
మొక్కజొన్న	కుక్కల్ ముకాయ్	90-95 రోజుల్లోనే దిగుబడి, కరువు పరిస్థితులను తట్టుకోగల శక్తి, వ్యాధినిరోధకసామర్థ్యం. ప్రత్యేకంగా లడ్డూ తయారీకి అనుకూలం. ఎందుకంటే ఇది చాలా రుచిగా ఉంటుంది.
	కెహరీ ముకాయ్ (ఎర్రరంగు)	95-100 రోజుల్లో దిగుబడి, సారం పీల్చే చీడలను తట్టుకోగల శక్తి, నాన్ లాడ్జింగ్ స్వభావం, కరువును తట్టుకోగలగడం.
	పివలా లాల్ మకాయ్ / పివడా లహన్ మకాయ్	పొడవుగా ఉండే పైరేకలు, పసుపు రంగు విత్తనాలు, మొక్క ఎత్తు 215 సెం.మీ. వరకు పెరుగుతుంది. కరువు స్థితులను తట్టుకోగలవు.
	పివలా మకాయ్	పొట్టు ఉండదు. పొడవైన పైరేకులు ఉంటాయి. చెడిపోకుండా నిల్వ చేయవచ్చు. బకారీ, లాహ్యో పదార్థాల తయారీకి అనువైనవి
జొన్న	చికానీ లాల్ జువర్ (సెయిల్ కానిస్) / చికాని జువర్ (ఘట్ కానిస్)	బ్లాక్ స్మట్‌ను తట్టుకోగలవు. కరువు కాలంలోనూ సాగుయోగ్యం, పాపడ్ (అప్పడాలు) తయారీకి అనుకూలం
	లహన్ మనిజువర్/మోతీ (మని జువర్)	105-110 రోజులకు పంట వస్తుంది. బ్లాక్‌స్మట్ నిరోధక శక్తి ఉంటుంది. కరువులోనూ సాగుచేయవచ్చు. నాన్ లాడ్జింగ్, తేలికగా నలగగొట్టవచ్చు. పశుదాణాగా ఉపయోగకరం.
	మోతీ సేపెడ్ జువార్	మొక్క ఏపుగా ఉంటుంది. (220 నుంచి 240 సెం.మీ) పంట చేతికి వచ్చే సమయంలో మొక్క రంగు గ్రీన్‌గా మారుతుంది. గింజ నాణ్యమైనది. పశు దాణాకు అనువైనది. బలంగా ఉంటుంది. రుచి బాగుంటుంది. గింజ సైజు కూడా పెద్దది. బకారీ, లాహ్యో తయారీకి అనువుగా ఉంటుంది.